

RACYJA (28) *sb f*

-cy- (8), -ci- (8), -ti- (7), -cyi- (3), -ty- (2).

Pierwsze a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie), końcowe pochylone.

sg *N* racyjã (5). ◊ *A* racyję (1) *KwiatKsiąż*, racyją (1) *SarnStat*. ◊ *I* racyją (1). ◊ *pl N* racyje (7). ◊ *G* racyj (3). ◊ *A* racyje (4). ◊ *I* racyjami (6); -ami (4), -(a)mi (2).

Sł stp brak, Cn s.v. mowa mięszana z rożnych językow, Linde XVI(XVIII; wstawka z XVIII) – XVIII w.

*Wynikająca z czyjegoś rozumowania przyczyna, na której opiera się jego pogląd, postępowanie; argument, uzasadnienie, słuszność [ratio – rozum BartBydg, Mącz 347a; – wzgląd, obyczaj Mącz 347a; – rozum, rachowanie Calep; dowód; przyczyna; rozum; sens – ratio Cn] (28) : (marg) X(iądz) K(anonik) łobie wżytkiego pozwala przeciw piśmu ś. (–) [...] Broniąc fię y łzcząc w tey mierze racyami/ ktore fię I.M. y nagruntownieyſze y nałulznieyſze być zdádzą. *CzechEp* 7; Ze w sprawie Pana Gniezninskie⁶⁰ tak często WKM molestuię wyciska to namnie y powinność którą z nim mam y łaską WKM którą znam y ratie niektore wypisane odemnie do Pana Podlaskiego *ActReg* 115; Prawie tedy pod tę resolucyą pisanie w m MM Pana trafiło naktore acz komorny ale nie taki odpis w m̄ posyłam, iakiby miał bydź zatemi ratiami ktore w m̄ wypisac raczeł *ActReg* 141; á Allegátia iedná tak ma bydź rozumianá/ odmowá łrony przeciwnéy aż dotąd/ że druga łroná ná to odmáwiác pocznie: chocia tam rátiy/ y odmów będzie nie máło *SarnStat* 1157, 1299.*

*racyja czego (1): Rátia tego [tj. sposobu pisania]. Bo iefliż /ć/ z áccentem /ś/ z áccentem, także y /ż/ z punktem ná wiérzchu miąſzym, waźné [...], niewiém czemuby to /ć/ z punktem [...] waźné bydź niemiáło? *JanNKar* E2v.*

racyja w czym (1): baczymy z ich zdania yrzeczy przywodzenia rozne naobie stronie w tey sprawie racye *ActReg* 134.

racyja czyja [w tym: pron poss (3), G sb (1), ai poss (1)] (5): *LibMal* 1548/145; ieslim winien niech moia mowa y racye mieysce maią w m̄, a za zdraicę mię nie mieycie bom się ia do zadnego z Krolow nie przywiązał *ActReg* 50, 108; *SarnStat* 415; Ztąd fie też pokázuie oftátnia racia náłzá: iż tá konfederacia iefł niepotrzebna *PowodPr* 46.

Ze zdaniem przydawkowym [w tym: aby, żeby (2), iż (1)] (3): bo iesliby kiedy z Maximilianem iednane było a szkod się vpominał. Tedy łatwa ratia aby na tych patrzal co go vprowadzili. *ActReg* 7; [na sejmie przyszłym] wszytkie rzeczy są nie małego wvazania godne, Nadrugą tez stronę nie małe takze są racye, zeby nie mieszkanie ten Seim był zložon *ActReg* 134; *PowodPr* 46.

W połączeniach szeregowych (2): Cołz tedy o mądrości za rośłádek dány/ która łtak okwitych á wielkich rzeczy powłtaie/ w ktorey/ náuki wżiłtkiego żywota/ przykazania/ y racye zámikáią fię? *KwiatKsiąż* E2v; *CzechEp* 7.

Fraza: »racyja [na kogo] się ma« = jest wzgląd na kogo (1): Przypominał y to Im. P. Kanclerz ze się mała ratia napowinne iego ma ktory [lege: którzy] y maietności y zdrowie tracą, nasłuzbach Rptey y WKM. *ActReg* 97.

Zwroty: »racyją dawać« (1): O Hetmáńfkiéy zász Iurifdiciiey gadáiąc, piękny przykład *ex Aristotele ex Ethicis* może łie tu przytoczyć: [...] Dla czego, dla którój przyczyny *maior poena irrogabatur iis, qui in praelio clypeum amitterent, quam iis qui gladium:* y rácią piękną dáie *SarnStat* 1263.

»mieć po sobie racyje« (2): ia/ máiąc po łobie/ z łáfki Bożey/ lepłze/ pewnieyłze/ waźnieyłze/ trwálłze y prawdźiwłze: bo z łámego/ łzczyrego łłowá Bożego/ rácyje/ przyczyny y łwiádectwá [...] nie chriłtyáńłki połłtepek w tákowej łpráwie [*tj. wypaczanie Pisma św.*] [...] pokażę. *CzechEp* 7; *JanNKar* D2v.

»racyje przytaczać« (1): Powya yłch suknye polłłkiey on nyema y chce gardlo dacz yełłize vnyego bądzie nalyezyona Nad tho racie y obroni scheraffedinowe czy obadwa thełch przithaczali *LibMal* 1548/145.

»racyje przywodzić; racyje rozwieść się mogą« [*szyk zmienny*] (3;1): *KwiatKsiąż* I2; Tu się y insze racye rozwieść mogą do tey materyei służące, oktorych namawiało, wszystko ad eum finem aby wstępek iaki vczynic się mógł do zgody y dopokoju *ActReg* 149; Iednak niechcąc przywodzić zawodzić zadnych raty swych [*pan gnieźniński*] puszcza się nasamę łaskę WKM nie wátpiáć ze od niey odrzucon niebędzie *ActReg* 108, 137.

»racyjami się spierać (a. rozpierać« (2): Połłowie przy intencyji swej stojąc powtorzyli tego, ze są gotowi o obojej tej obronie radzić, gdy też zdanie IchM o obojej usłyszá, a gdy im będzie dano opatrzenie. Były zatym collocutoria promiscue panow z pošly racyjami się spierając. *Diar* 116; *SarnStat* 1299.

»racyj szukać« (1): boiest na co oko miec, gdyz szukáiąc pošłem rozmaitych racyi nie widzimy modos tak łatwych, iako pacta Remp: vczynic. *ActReg* 95.

Wyrażenia: »racyja z obu stron (a. na obie stronie« [*szyk 2:1*] (3): zobustron ratye, my godne bydz dobrego, y rozmyłnego vwazęnia rozumiejąc chcielismy topodac, doPanow rad naszych *ActReg* 136, 136, 137.

»racyje słuszne« [*szyk 1:1*] (2): łá ięzyki ná włzyłłtkim Swiećie przednieyłze/ s ktorych iáko źródł żywych/ inłze rozmáitych Narodow ięzyki poczátki rozmnożenia/ włáłności/ y rozne dla rozności gránic wymowy łwoie máią/ co ia káždemu łłufłznymi raciámi wywiodę *StryjKron* 95; Zyczyłłbym iednáć Oyczyźnie tego/ áby koždy co kto może y vmié, byle miał po łobie rácię łłufłzné, nie lénił łie okázáć co pošytecznégo bydz oyczyźnie rozumieć. *JanNKar* D2v.

Szeregi: »racyje, argumenta« (1): *Controuerfiae* przedtym piływano práwie rozpiéráiąc łie ráciámi, árgumentámi, y replikuiąc *SarnStat* 1299.

»racyje albo dowody« (1): abowiem oni chcá yżeby káždy łententiá łwá/ to ielł/ rzecz áłbo łpráwę krotkimi słowy wypowiedziáł/ y yżeby gołę racyie/ áłbo łwey rzeczy dowody prziwodziłi *KwiatKsiąż* I2.

»racyje i obrony« (1): *LibMal* 1548/145 *cf* »racyje przytaczać«.